

УДК 93/94+322:069.01(472-25)"18/19"

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.141.7>

О. Панчук, ст. лаб.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

М. І. ПЕТРОВ В ОРГАНІЗАЦІЇ КОЛЕКЦІЙ ЦЕРКОВНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ПРИ КИЇВСЬКІЙ ДУХОВНІЙ АКАДЕМІЇ

Проаналізовано діяльність професора Київської духовної академії, академіка НАН України М. І. Петрова (1840–1921) з організації колекцій київського Церковно-археологічного музею. На основі архівних матеріалів і публікацій сучасників визначено роль ученого в заходах щодо заохочення жертводавців. Вони полягали в письмових подяках, публікаціях інформації про них у друкованих виданнях, доповідях на засіданнях Церковно-археологічного товариства, особистих зустрічах з меценатами, консультаціями з авторитетними вченими, офіційними особами тощо. Установлено, що протягом першого етапу діяльності товариства і музею весь процес комплектації музею перебував під контролем Петрова. З'ясовано, що на цьому етапі вчений набував необхідного досвіду з організації музейної справи. Особливо це проявляється в його зусиллях з організації персональних колекцій архімандрита Антоніна (Капустіна), архієпископа Модеста (Стрельбицький), письменника й мандрівника А. Муравйова. На другому етапі існування товариства і музею роль Петрова стала ще вагомішою. Особливо це проявляється в його зусиллях з організації колекцій єпископа Порфирія (Успенського), князя Сан Домінго (П. Демидова), мецената М. Леопардова. Осмислення і включення до музейного простору цих колекцій суттєво вплинуло на вдосконалення схеми експозицій музею, його музейнознавчої концепції. З'ясовано, що на третьому етапі робота із залучення колекцій сповільнилася. Основну увагу М. І. Петров приділяв впорядкуванню наявних колекцій, їхньому опису та збереженню.

Ключові слова: Микола Петров, Церковно-археологічний музей, музейництво, колекції.

Тема цієї статті обумовлена очевидною і все більшою увагою в українській (і не тільки) гуманітаристиці до збереження і вивчення пам'яток духовної та матеріальної культури, до організації музейництва, до самої, за визначенням Збінека Странського [див. про нього, напр.: 24, с. 65-68; 8, с. 5-7; 76-80; 15, с. 3-16], "музеальності" (чи "музейності") і тісно з нею пов'язаними "музеаліями": "Морфологія музейності, – зауважує О. С. Сапанжа [46, с. 12], – пов'язана з виділенням тих сфер життя людини, які можуть бути представлені в матеріальних пам'ятках (об'єктах) – музеаліях і в подальшому зафіксовані завдяки виокремленню цих пам'яток з контексту утилітарного використання" [цит. у перекладі О. М. Гончарової: 14, с. 136; пор.: 20, с. 95-98. Щодо визначень, термінів тощо див. також: 11].

Не вдаючись у теоретичні дискусії щодо всіх цих суто музеологічних понять (про них у вітчизняній науці див. особливо: 9, с. 72-78; 48, с. 108-112; там само див. основну літературу щодо питання), зауважимо значення для створення музеїв наприкінці XIX – на початку XX ст. (етапі становлення музейної справи [21, с. 78; пор.: 47, с. 137]) роботи з колекціями: поповнення їх новими експонатами, прийом і впорядкування колекцій приватних, їх опис, публікації звітів, путівників, каталогів тощо становить ту основу, на якій закладаються і теоретичні принципи музеології [пор.: 15, с. 8].

Не є винятком з цього погляду й Церковно-археологічний музей (надалі – ЦАМ) при Церковно-археологічному товаристві (надалі – ЦАТ) при Київській духовній академії (надалі – КДА). У попередніх наших публікаціях [27, с. 111-114; 28, с. 41-44] уже згадувалось про клопоти щодо наповнення колекції музею членами товариства, про надходження до музею в різні роки його існування приватних, персональних колекцій [див. спеціально: 18], про сумну долю музейних експонатів і самого музею [див. особливо: 19, с. 3-95]. Неважко зауважити, що ледь не до кожного з цих випадків так чи інакше долучався Микола Іванович Петров: як неформальний, а згодом і офіційний його керівник, як ентузіаст-подвижник, як літературознавець, іконознавець, краєзнавець [див. подібне: 10, с. 216-217] ...

Розпочнемо з констатації вже зауважених вище заходів щодо заохочення жертводавців. Ще із самих початків існування ЦАМ і ЦАТ, за ректорства архімандрита Філарета, було ухвалено надсилати письмову подяку жертводавцям і публікувати інформацію щодо вказаних осіб в "Известиях Церковно-археологического Общества" та

в щорічних звітах, що друкувалися в "Трудах КДА" [див., напр.: 50, с. 349]. Як правило, цю інформацію готував саме М. І. Петров, як стверджує проф. Микола Дроздов у поданні до ЦАТ від 11 листопада 1882 р. [2, спр. 28, арк. 4 зв.-5; пор.: 7, с. 32] – припустити, що він міг увести в оману добре обізнаних з реальним станом справ членів товариства, просто неможливо.

Згідно з цими відомостями, упродовж перших років надходили головним чином одиничні пожертви, загальна кількість яких з року в рік зростала. Так, якщо в 1872 р. було передано 103 предмети, то в 1873 р. їхня загальна кількість уже сягнула 259-ти. Траплялися серед них і унікальні, як то: мідний пояс у звіриному стилі із центральної Персії (знайдений у с. Підгірці Київського повіту й переданий студентом КДА), прапор Сенчанської сотні середини XVIII ст. [41, с. 96].

Увага Петрова до цієї ділянки повсякденної і навіть рутинної роботи засвідчена в тому числі його доповіддю в товаристві від 22 грудня 1874 р. стосовно труднощів з наповнення музею експонатами, перешкод, які чинилися Арсенієм, митрополитом Київським, у передачі до музею предметів культу, що виходили із практичного вжитку [6, Ф. 1396, оп. 1, спр. 3, арк. 26 зв.].

Із наявних документів можна зробити висновок, що протягом усього першого періоду діяльності товариства і музею (до прийняття Статуту 1881 р.) весь процес комплектації музею перебував під контролем Петрова. Відзначимо також, що впродовж цього періоду неформальному керівникові музею доводилося багато навчатися, набуваючи необхідного досвіду з атрибуції надходжень, визначенню їхнього місця в експозиціях музею, музеаліях. Показовою у цьому зв'язку є історія з формуванням колекції керівника російської місії в Єрусалимі архімандрита Антоніна (Капустіна) [про нього див. особливо: 13, с. 61-67]. 3 грудня 1874 р. і до самої кінчини в 1893 р. він передавав у дарунок ЦАТ при КДА (а отже, зрештою, до ЦАМ) предмети, зібрані ним під час поїздок по Близькому Сходу. Так, його перший дарунок у грудні 1874 включав 300 золотих, срібних і мідних монет і грецький рукопис, датований XVI–XVIII ст. [6, оп. 1, спр. 3, арк. 36]. Архімандрит Антонін супроводжував свої дарунки листами до голови ЦАТ, ректора Академії Філарета, з детальним описом усіх пам'яток, їхньою атрибуцією і датуванням. Один із таких листів (від 31 липня 1879 р.) зберігся в архіві ЦАТ [6, оп. 1, спр. 17, арк. 3-3 зв., 5-5 зв.], решту ж архімандрит Філарет забрав у складі свого архіву до

Риги, де вони й загубилися. У своїх споминах Петров зауважує, що, попри всі намагання, Філарет так і не зміг відшукати це цінне джерело [41, с. 99]. Нині історію колекції, історію самих подорожей та збирання матеріалів розкриває щоденник Антоніна Капустіна в 14 томах за 1837–1894 рр., який, разом із його архівом, після смерті потрапив до Св. Синоду [5, оп. 4, спр. 1118-1131; 44, с. 420-430; 12, с. 8-35]. Із нього станом на сьогодні оприлюднено лише інформація про глянцеві листки (по-іншому: "Київські листки", "Київський міссал") [45, с. 82-83; 25].

Петров, безумовно, розумів усю цінність дарунку архімандрита Антоніна – у своїх спогадах він зауважує: "...колекція о. Антоніна Капустіна зробила б честь будь-якому західноєвропейському музеєві" [41, с. 99]. Працюючи над атрибуцією предметів із цієї колекції, Микола Іванович і сам навчався мистецтву музейництва, прагнув щонайкраще представити їх у наявних експозиціях, задіяти в науково-педагогічному процесі Академії. Так, рукописи із цієї колекції Петров розкладав у двох вітринах у хронологічному порядку з тим, щоб вони слугували "наочним посібником для вивчення грецької і південнослов'янської палеографії" [41, с. 98].

Другою за часом колекцією, що складалася в музеї за безпосередньої участі М. І. Петрова, була вже згадувана колекція ікон [28, с. 41-42]. Придбана архімандритом Філаретом у московського колекціонера Андрія Сорокіна в результаті майже детективної історії, пов'язаної з так званим "варваринським капіталом", ця колекція потребувала значних зусиль, щоб її упорядкувати. За розпорядженням Філарета до цієї справи долучилися професор П. Лашкарьов, який мав спеціальну зустріч з колекціонером Сорокіним, і викладач церковної археології Ф. Смірнов, записки якого сьогодні вважаються втраченими. Не вдаючись у деталі цієї історії, зауважимо роль у ній Миколи Івановича Петрова. Очевидно, що вже із самого надходження ікон до товариства він був долучений до їх опрацювання. А вже відразу після від'їзду Філарета до Риги саме Петров доповідає про колекцію на засіданні ЦАТ від 18 січня 1878 р. (на цьому засіданні члени товариства й ухвалили називати її "Філаретівською" [6, оп. 1, спр. 13, арк. 17], що викликало неодноразові заперечення самого Почесного голови товариства, преосвященного Філарета [1, спр. 144-151; 43]). Нею Петров буде опікуватися і в подальшому, протягом усього існування музею.

У 1878 р. ЦАМ поповнився колекцією А. М. Муравйова – відомого письменника, мандрівника по Святих Місцях, впливового члена Св. Синоду. Оселившись після довгих своїх подорожей у Києві (збудував собі двоповерховий будинок біля Десятинної церкви, у якому влаштував молельню [22]), він перевіз сюди і зібрані за часів подорожей старожитності. Попередній опис колекції був здійснений самим колекціонером [23]. Уточнений же каталог був складений і опублікований М. І. Петровим [35, с. 193-216] уже по смерті А. М. Муравйова (похоронений у стилісаті Андріївської церкви), після передачі колекції до Академії його племінником Володимиром у 1878 р. 1 740 томів бібліотеки Муравйова перейшло до бібліотеки КДА [29; пор.: 49, с. 54-55], а речі молельні – до музею [35, с. 193-216], де й були компактно розміщені в одній невеличкій кімнатці [41, 102-103].

Слід зауважити у зв'язку з нашою темою, що передача ця стала можливою тільки під час візиту Володимира Муравйова до Києва і в результаті активної агітаційної кампанії у пресі громадських діячів Києва, у тому числі й М. І. Петрова.

Завершує перший період існування ЦАМ колекція шаманських та ламаїстських речей, яку поступово надсилав згадуваний уже випускник КДА, архімандрит а потім єпископ і архієпископ Модест (Стрельбицький). Це була дуже

екзотична колекція, описана самим фондоутворювачем. Крім власне речей, що їх використовували шамани й лами, тут були тибетські книги, музичні інструменти. Осмислюючи місце цієї колекції в загальній схемі музею, М. І. Петров зауважує, що вона становить суто етнографічний інтерес [41, 103-104; 39] (що, зауважимо не завадило її розміщенню в Церковно-археологічному музеї).

Слава Церковно-археологічного музею при Церковно-археологічному товаристві при КДА зростала. Зростав і потік надходжень, якими мусили опікуватися члени товариства, у першу чергу – М. І. Петров. У матеріалах товариства збереглася документація про передачу до музею у 1880 р. картин (чи їхні копії) Рафаеля, Белліні, Рембрандта, Рубенса, Веласкеса та Боровиковського. Того ж року покровитель ЦАТ великий князь Володимир Олександрович передав 466 відтиски гравюр, а Почаївська Лавра – оригінальні гравіювальні дошки (17 дерев'яних і 36 мідних), 33 відтиски старих гравюр (одна – гравюра Миколи Потоцького, дві – з актів з підписами князя К. Острозького на заснування Дубенського Хрестовоздвиженського монастиря) і 2 дерев'яні скульптури (уніатські) [6, оп. 1, спр. 19, арк. 6-6 зв.: 38]. Усе це розмаїття пам'яток, що надходили до товариства і, зрештою, до музею, потребувало й опису та додаткової атрибуції, і осмислення їх як експонатів, визначення їхнього місця в експозиціях, вітринах, у структурі самого музею. – Робота ця, як то ми бачимо, лягала на плечі в першу чергу і головним чином Миколи Івановича Петрова.

Так продовжуватиметься й надалі. До наповнення музею долучатимуться як члени товариства (дійсні й почесні), так і люди просто небайдужі – аматори-колекціонери, ентузіасти археологічних, етнографічних, краєзнавчих (у сучасному розумінні цього терміну) студій. На час зміни Статуту в 1881 р. та загального ускладнення діяльності ЦАТ (щомісячні реферати) і ЦАМ (відкриття для публіки) роль Петрова в організації роботи музею і його подальшому впорядкуванню та комплектації ставала все вагомішою. За його активної участі успішно завершилася історія з передачею до музею колекції Порфирія Успенського [див. про це детально: 32, с. 4-6]. Складні стосунки з керівництвом КДА (після планової ревізії Академії єпископ Порфирій висловив чимало зауважень), не завадило йому підтримувати цілком толерантні стосунки з Петровим. Єпископ ділився з Миколою Івановичем своїми книгами, знайомив з новими придбаннями, навіть раритетами. У 1878 р., коли він оглядав Муравйовську колекцію в ЦАМ, то пообіцяв передати сюди свою колекцію східних ікон. Але того ж року єпископа Порфирія було переведено до Москви, і обіцянки цілком могли й не справдитися. Про всі застороги щодо цього свідчить лист єпископа Філарета до Петрова від 23 жовтня 1879 р. Почесний Голова товариства писав із Риги: "Преосвященний Порфирій ... може озолотити Вас ... Бійтеся, щоб Москва не перехопила у Вас. Вдарити на преосв. Порфирія можна дуже просто: дати йому доктора за вчені праці. Адже ніхто від цього нічого не втратить, а виграти можна". Філарет сам намагався це зробити, але за часів митр. Арсенія це було просто неможливо [4, спр. 14000, арк. 10 зв.-11].

Справа, однак, влаштувалася самим єпископом Порфирієм. Церковно-археологічний музей при МДА не справив, очевидно, на нього враження, і свою колекцію він заповідав до музею київського. По смерті Порфирія колекція ікон та священних предметів з Афона, Дамаска та Єрусалима, на додаток до вже переданих раніше, надійшла до ЦАМ без одного списку [32, с. 4.] – опис [6, оп. 1, спр. 16, арк. 60-63 зв.] і публікацію колекції здійснив, звичайно, уже М. І. Петров [31, № 9, с. 164-166; 31, № 10, с. 311]. Найцінніші з-поміж ікон з колекції Порфи-

рія Успенського (виконані в техніці енкаустики) були вивчені згодом академіком М. П. Кондаковим, професорами Д. В. Айналовим і М. П. Ліхачовим. фототипічно опубліковані у Першому випуску Альбому пам'яток ЦАМ у 1912 р. [32, с. 4-6] завдяки фінансовій підтримці колишнього ректора КДА, а на той час єпископа Оренбурзького і Тургайського Феодосія [32, с. 3].

Робота Петрова над осмисленням колекції Порфирія тривала впродовж всього подальшого функціонування ЦАМ, суттєво вплинула на удосконалення схеми експозицій музею, самої його музейнознавчої концепції [32, с. 3, 30, с. 125–126], виокремленню в загальноросійському дореволюційному контексті українознавчої складової. Так, у пізніших спогадах, він зауважує свої спостереження: "...колекція східних ікон преосвященного Порфирія поміщена в V кімнаті ...: на західній стороні колекція новгородських, московських та інших північно-руських ікон. а на східній – південноросійських, чи українських ікон. ... Енкаустичні синайські ікони ... слугують наче відлунням давньогрецького античного живопису, мають характер натурального, портретного живопису і відрізняються живістю фарб та виразністю типів. У порівнянні з ними ікони великоруських списків є наче тіннями з загробного світу, зі схудлими тілами, з виснаженими і строгими обличчями. Навпаки, малоросійські або українські ікони вже прагнуть до вираження на них життєвості і оригінальності. У цьому відношенні південноросійські або українські ікони є наче відродженням стародавнього християнського живопису [41, с. 126]".

Роль М. І. Петрова в комплектації музею зростала, і що далі, то більше. Особливо помітна вона в атрибуції колекції П. Демидова, князя Сан-Домінго, яку по смерті чоловіка в дарунок ЦАМ передала його дружина. Колекція складалася з 207 предметів, головну цінність із яких становив дерев'яний напрестольний хрест у срібному окладі з написом, що цим хрестом преп. Сергій Радонезький благословив князя Дмитра Івановича в похід 1380 р. проти Мамаєя. Петров згадував, що напис ніхто раніше не читав: "... уперше цей напис був прочитаний мною і на перший раз спричинив велику сенсацію не тільки в Києві, а й по всій Росії" [41, с. 126-127]. Наукове дослідження пам'ятки здійснив спочатку проф. В. З. Завітневич, а в 1889 р. проф. А. Прахов разом з великим князем Петром Миколайовичем у ЦАМ таємно розібрали хрест і дослідили всі нашарування окладів. Попри скептичні оцінки, хрест преп. Сергія Радонезького представлявся в ЦАМ як автентичний у складі Демидівської Сан-Донатко колекції, упорядкованої, у прикінцевому рахунку, Петровим.

Ще більше Петров задіяний був у процесі передачі до ЦАМ колекції Миколи Леопардова. Випускник Вологодської семінарії, чиновник морського відомства, підприємець, що збагатів на будівельних підрядах у Кронштадті [детальніше про нього див.: 41, с. 100; 16, с. 36-39; 17, с. 189-192], після свого переїзду до Києва вдався до колекціонування монет а потім і взагалі старожитностей, уславився своєю благодійницькою діяльністю. Робота над упорядкуванням колекції звела Леопардова з істориками, археологами, шанувальниками старовини, що входили до ЦАТ. Почесним членом товариства було обрано й самого Леопардова [17, с. 189-192]. У 1893 р. Леопардов склав офіційну умову з КДА про передачу його колекції по смерті до ЦАМ [6, оп. 1, спр. 53, арк. 32-35, 37-39, 41, 43-43 зв.; 6, оп. 1, спр. 60, арк. 9-17, 19, 22, 25-28, 32; 6, оп. 1, спр. 63, арк. 34-34 зв., 41, 50-51, 66-66 зв.]. А 12 липня 1894 р. він офіційно склав заповіт про пожертвування в ЦАМ колекції вартістю 9 000 руб. [1, спр. 876, арк. 57]. Леопардов почав поступову передачу колекції ще за свого життя, остаточно ж вона надійшла до музею вже після його смерті, клопотаннями його дружини.

Уся ця велетенська колекція була вивчена й описана М. І. Петровим, котрий видав її каталог у рік смерті власника – 1895 р. [36].

На третьому етапі існуванню музею надходження цілісних колекцій до його фондів сповільнилися. На той час у багатьох єпархіях, у тому числі за активного сприяння М. І. Петрова [28, с. 41-44], виникли свої музеї та давньосховища, куди й передавалися місцеві колекції. У Києві також формувалися нові музеї (Київський художньо-промисловий, музей Ханенків та ін.). Усе це зменшило потік речових пожертв до ЦАМ. Із значних надходжень цієї доби варто назвати компактну колекцію старообрядницьких ікон В. Фальковського [33].

Зусиль по залученню нових експонатів доводилося докласти все значніших. Для з'ясування ролі Петрова в цьому процесі характерною можна вважати історію з надходженням до музею старого архіву Київської духовної консисторії, який, щоправда, передавався тимчасово.

Ще в 1898 р. через київського колекціонера та історика Олександра Лазаревського стало відомо, що старий архів КДК поступово знищується. 12 червня 1898 р. Петров на засіданні ЦАТ запропонував створити спеціальну комісію для розгляду й опису архіву. До її складу були обрані: проф. М. Петров (голова), проф. прот. Ф. Титов, свящ. Києво-Софійського собору М. Стелецький [6, оп. 1, спр. 68, арк. 4-4 зв.]. Консисторія знаходилася в Софійському монастирі. Митрополит Іоаннікій виділив три кімнати в Софійському митрополичому домі для роботи комісії. Про результати цієї роботи доповідав на засіданні ЦАТ 18 жовтня 1899. Із його звіту можна дійти висновку, що комісія розібрала справи за останні дві третини XVIII ст. (1731–1795), а також за 1800–1803 рр., розклавши їх у хронологічному порядку. Був виявлений окремий комплекс справ Переяславської духовної консисторії, переданих у другій пол. XVIII ст. Для оптимізації роботи до вивчення матеріалів пропонувалося залучити студенти, які на цих документах і дійсно виконували у подальшому дослідження про митрополитів Рафаїла Заборовського (1731–1747), Тимофія Щербацького (1747–1754), Арсенія Могилянського (1757–1770), Гавриїла Кременецького (1770–1783), Самуїла Миславського (1783–1796), Ієроніма Малицького (1796–1799). До цієї групи долучився ще один магістрант з теми про Гавриїла Банулезко-Бодоні (1799–1803). В архіві виявилися книги указів, описи монастирів і церков, уніатських візитацій (ревізій), приходські сповідні і метричні книги. Петров пропонував звернутися в Консисторію з проханням передати архів до 1803 р. в ЦАТ для його належного опису й подальшого опрацювання [6, оп. 1, спр. 68, арк. 64 зв. - 66 зв.].

18 листопада 1901 р. КДК надіслала відповідь, що погоджується на передачу архіву з тією умовою, що названі вище книги "залишені були для збереження в Архіві Консисторії" [6, оп. 1, спр. 78, арк. 1]. Зрештою, товариство виклопотало спеціальний указ Св. Синоду від 22 січня 1902 р. про тимчасову передачу старих справ архіву для наукової обробки в ЦАТ за винятком книг, необхідних для довідок [6, оп. 1, спр. 78, арк. 2-3 зв.]. 19 лютого 1902 р. товариство призначило М. Петрова та Ф. Титова для прийняття архіву [6, оп. 1, спр. 78, арк. 6-6 зв.]. Справа, однак, тяглася довго, ще і в 1907 р. архів отримати не вдалося [4, спр. 14245, арк. 1-2]. Лише в 1909 р. матеріали були передані (тимчасово) до ЦАМ [37, с. 171-193]. Тут, нарешті, документи були опрацьовані, приведені до цілісної системи, і система ця залишається незмінною ще й сьогодні (архів зберігся в кількості 624 справ за 1723–1803 рр.) [3].

Того ж 1909 р. до музею потрапила чи не остання компактна колекція – старі портрети й речі із Софійського Митрополичого дому, опис яких зробив і опублікував теж М. І. Петров [34].

Підсумовуючи, зауважимо. Пік поповнення ЦАМ колекціями та окремими експонатами припадає 1870-ті – 1890-ті роки, що позначені найвищою науковою та науково-організаційною діяльністю Миколи Івановича Петрова. Станом на 1915 р., коли музей практично перестав поповнюватися, у ньому нараховувалося близько 43 000 експонатів. Серед них: 22 786 монет і медалей; 3 847 речей християнського культу; 3 751 – фотографій, гравюр, креслень, портретів; 3 689 – речей нехристиянських культів та світських; 1 689 – актових документів та листів, 1 240 – рукописних книг та уривків, 1 124 – стародруків [26].

Для порівняння зауважимо, що друге місце за кількістю фондів після ЦАМ посідав львівський Національний музей імені Митрополита Андрея Шептицького, який на 1925 р. нараховував 25 тис. пам'яток. Затим ішли: Подільське церковно-історичне давньосховище – 1196 пам'яток (на 1892); Полтавське єпархіальне давньосховище – 1150 (на 1909) та Волинське єпархіальне давньосховище – 530 (на 1899). Для всіх них, як то вже було встановлено вище, ЦАМ при ЦАТ при КДА був зразком для наслідування, та й самі ці музеї і давньосховища організовувалися з ініціативи здебільшого випускників Академії, дійсних чи почесних членів товариства, за консультативних зусиль і навіть безпосередньої участі М. І. Петрова.

Уже в перший період свого існування, завдяки надходженню унікальних колекцій, ЦАМ перетворився в безцінне зібрання історичних пам'яток християнства, східних релігій та мистецтва. Головним засобом і причиною для цього стала продумана стратегія ЦАТ, перший голова якого (архімандрит Філарет) і секретар (М. Петров) вишукували випускників КДА в усьому світі й залучали їх до роботи на користь музею. Особисті контакти, постійні письмові подяки, регулярна публікація інформації про пожертви, опрацювання й оприлюднення колекцій, підготовка наукових праць на їхніх матеріалах, постійна пропаганда через виставки на Всеросійських археологічних з'їздах тощо – все це створювало ЦАМ імідж потужної наукової установи із серйозним науковим завданням та підходами до справи. Основну, інколи навіть рутинну частину всієї цієї праці щоденно робив Микола Петров – це дозволяє стверджувати його значну роль у формуванні, розростанні та прославленні ЦАМ. Згадаймо також, що Петров постійно збирав будь-яку інформацію про раритети, спонукав товариство робити запити, і як секретар сам їх писав та контролював. Йому належить честь залучення до музею поодиноких раритетів, які не склали окремих колекцій, але стали окрасою музею (наприклад, грецька Нікомідійська Євангелія XIII ст. з 24-ма мініатюрами та заставками; "Книга о постничестве" Василя Великого острожського друку 1594 р. з автографом Лжедимитрія I; у 1905 р. в ЦАМ були передані речі св. Петра Могили: срібний восьмиконечний хрест 1640 р., Євангелія львівського друку 1636 р., срібна чаша й риза з епитрахиллю 1653 р.) [41, с. 106; 6, оп. 1, спр. 93, арк. 23-23 зв.].

Архів Петрова містить додаткові матеріали стосовно "збирання" речей до ЦАМ в умовах відсутності обігових коштів та несприяння церковної влади. Так, у 1899 р. Петров намагався добитися передачі рукописів, книг і речей з Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря – єпископ Чернігівський і Ніжинський Андрій не дав на те згоди [2, спр. 752, арк. 1]. Подібні ж зусилля вчений

докладав і щодо латинських рукописів бібліотеки Ніжинського Назарет Богородичного монастиря, і теж намарно: було дозволено тільки огляд збірки самому Петрову чи його учневі Д. Вишневіському [2, спр. 483]. Зазначимо, що рукописні книги в обох монастирях перебували в стані повного забуття, у Ніжині вони були складені так високо, що до них важко було навіть досягнути. У результаті всі ці пам'ятки було втрачено і для науки, і для церкви.

Розуміючи власне безсилля, Петров намагався діяти через Київську духовну консисторію, однак і це допомогло далеко не завжди. Так, у 1904 р. настоятель Київської Александро-Невської церкви протоієрей Климент Фоменко, отримавши наказ передати до ЦАМ речі Петра Могили, цілий рік відтягував цю передачу, хоча був членом ЦАТ і навіть заступником його голови [2, спр. 583; 6, оп. 1, спр. 93, арк. 23-23 зв.].

Як це впливає з усього сказаного вище, поповнення фондів музею здійснювалося часто не стільки за сприяння церковних властей, скільки завдяки добрій волі самих жертводавців. Але при цьому зауважимо, що пожертви здійснювали головним чином члени товариства, з якими підтримувався постійний зв'язок завдяки зусиллям Петрова, у процесі постійних консультацій з ним (здебільшого і за його участі) майже виключно. Одним із свідчень щодо цього може слугувати, наприклад, історія із ще однією колекцією. Ідеться про зібрання відомого київського історика-колекціонера Олександра Лазаревського, який подарував список студентів Академії 1779 р. та обіцяв передати наявну в його збірці частину архіву Київської духовної консисторії [42]. Такі зустрічі з колекціонерами, істориками професійними та істориками-аматорами для Петрова були справою звичною. І саме в таких зустрічах колекціонери остаточно утверджувалися у своїх намірах передати зібрані ними пам'ятки історії та культури до ЦАМ.

Суттєвою була роль М. І. Петрова і в збереженні отриманих колекцій. Можемо з певністю стверджувати, що йому повною мірою було притаманне характерне чи не для всіх колекціонерів-музейників правило: збирати все, не віддавати нічого. Показовою в цьому відношенні може слугувати історія з архієпископом Волинським Модестом. У 1893 р. архієпископ Модест звернувся з категоричною вимогою повернути передані раніше до ЦАМ волинські книги та рукописи. Це питання розглядала спеціальна комісія у складі авторитетних професорів (І. Малишевського, В. Певницького, С. Голубева), яка висловила за повернення затребуваних пам'яток. М. Петров, однак, опротестував висновок комісії і подав "особливу думку", у якій як аргументи він згадував про постанову Св. Синоду від 1874 р. про передачу колекції для кращого її зберігання до Києва. Звертав увагу Петров і на загальну поінформованість про склад цих рукописів (опубліковані описи Почаєвської і Мелецької колекцій), зручність концентрації рукописів із різних церковних інституцій в одному місці, відсутність подібних вимог про повернення речей з боку інших єпархій, діяльність Житомирського єпархіального давньосховища по збиранню місцевих матеріалів. Докладені зусилля дали результат – Рада КДА пристала, зрештою, до думки Петрова. Нагадаємо, що у споминах Петров описав свої ідеї щодо повернення до Холму вивезених історичних раритетів, які були в Петербурзі, Москві та інших містах. Це явище "музейного патріотизму" не є винятком чи приводом для морального осуду. Воно залишилося практичною нормою світового музейництва і нині. Теоретичний демокра-

тизм стосовно повернення речей до місця їхнього першопочаткового побутування тоді, як і тепер, поширювався лише на чужі зібрання.

І наостанок. ЦАМ, з його широким, не обмеженим лише історико-церковною тематикою культурологічним підходом до формування фондів (збирання творів живопису, скульптури, графіки, стародруків, рукописів, предметів ужиткового мистецтва та побуту тощо), постав таким значною мірою завдяки невтомній праці М. І. Петрова, його всебічній освіченості, глибокій ерудиції, особистому ентузіазму і подвижництву.

Список використаних джерел:

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, м. Київ. Ф.160.
2. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, м. Київ. Ф.225.
3. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, м. Київ. Ф. 232.
4. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, м. Київ. Ф. III.
5. Российский государственный исторический архив, Санкт-Петербург. Ф. 834.
6. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Ф. 1396.
7. Ананасова Л. Біля витоків Київського церковно-археологічного музею / Л. Ананасова // Могилянські читання 2002 : зб. наук. пр. – К., 2003. – С. 21-33.
8. Ананьев В. История зарубежной музеологии: Учебно-методическое пособие / В. Ананьев. – СПб.: СПбГУ, 2014. – 136 с.
9. Бондарець О. Структура музеєзнавства: актуальні проблеми розвитку науки / О. Бондарець // Наукові записки НаУКМА. Теорія та історія культури. – 2017. – Т. 191. – С. 72-78.
10. Бухальська М. Документи про життя та діяльність академіка Миколи Петрова в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського / М. Бухальська // Студії з архівної справи та документознавства. – 2004. – Т. 12. – С. 216-221.
11. Вайдакер Ф. Загальна музеологія: Посібник / Ф. Вайдакер. – Л.: Літопис, 2005. – 628 с.
12. Герд Л. Архимандрит Антонин Капустин и его научная деятельность (по материалам петербургских архивов) / Л. Герд // Рукописное наследие русских византистов в архивах Санкт-Петербурга. – СПб., 1999. – С. 8-35.
13. Головащенко С. І. Як вивчалися біблійні старожитності в Київській духовній академії / С. І. Головащенко // Наукові записки НаУКМА: Філософія та релігієзнавство. – 2005. – Т. 37. – С. 61-67.
14. Гончарова О. Музеалії синематек, або про специфіку деяких експонатів музеїв кіно / О. М. Гончарова // Культура України. – Вип. 49. – 2015. – С. 136.
15. Губаренко М. Я. Генезис и формирование музеологии в Чехии и ее влияние на отечественную научную традицию / М. Я. Губаренко, Л. М. Шляхтина // Вопросы музеологии. – 2015. – 2(12). – С. 3-16.
16. Друг О. Київський колекціонер Микола Леопардов (1820-1895) / О. Друг // Нумізмати́ка. Фалеристика: Довідково-інформаційний журнал. – 2005. – № 1. – С. 36-39.
17. Друг О. М. О. Леопардов – почесний член Церковно-археологічного товариства / О. Друг // Могилянські читання 2002 : зб. наук. пр. – К., 2003. – С. 189-192.
18. Карсим І. А. Приватні колекції у зібранні Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії / І. А. Карсим // Музеї. Меценати. Колекції : зб. наук. пр. / Відп. ред. Супруненко О. Б. – Полтава: Археологія, 2000. – 108 с.
19. Крайній К. К. Київське Церковно-історичне та археологічне товариство, 1872–1920 / К. К. Крайній // Лаврський альманах : зб. наук. пр. – 2001. – Вип. 4. Спецвипуск 1. – С. 3-95.
20. Кимеева Т. И. Музейные коллекции в контексте современных культурологических исследований / Т. И. Кимеева // Вестн. СПбГУКИ. – 2017. – №3(32). – С. 95-98.
21. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку / Р. Маньковська // Краєзнавство. – 2013. – №3. – С. 75-84.
22. Муравьев А. Письмо из Киева / А. Муравьев. – М.: Типография В. Готье, 1859. – 26 с.
23. Муравьев А. Н. Описание предметов древности и святынь, собранных путешественником по святым местам / А. Н. Муравьев. – Киев, 1872. – 76 с.
24. Некужа П. Из истории чешской музеологии / П. Некужа // Вопросы музеологии. – 2011. – 2(4). – С. 65-68.
25. Німчук В. В. "Київські глаголичні листки" / В. В. Німчук. – К., 1993. – 140 с.
26. Отчет ЦИАТ за 1915 г. // Труды Киевской Духовной Академии. – 1916. – № 5/6. – С. 1-14.
27. Панчук О. Діяльність М. І. Петрова у контексті еволюції Церковно-археологічного товариства та Церковно-археологічного музею на другому й третьому етапах їх існування / О. Панчук // Вісн. КНУ імені Тараса Шевченка. Історія. – 2008. – Вип. 94-95. – С. 111-114.
28. Панчук О. Заснування Церковно-археологічних музеїв при духовних академіях і в епархіях в Україні: ідея, витоки, роль М. І. Петрова / О. Панчук // Вісн. КНУ імені Тараса Шевченка. Історія. – 2016. – 4(131). – С. 41-44.
29. Петров Н. И. Библиотека А. Н. Муравьева в КДА / Н. И. Петров // Киевские епархиальные ведомости. – 1879. – № 26.
30. Петров Н. И. Воспоминания старого археолога / Н. И. Петров / ИР НБУВ. – Ф.1. – № 11063.
31. Петров Н. И. Коллекция древних восточных икон и образиков древней книжной живописи, завещанные преосвященным Порфирием (Успенским) Церковно-археологическому обществу при КДА / Н. И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – 1886. – № 9; №10.
32. Петров Н. И. Коллекция синайских и афонских икон преосвященного Порфирия Успенского / Н. И. Петров // Альбом достопримечательностей Церковно-археологического музея при Императорской Киевской духовной академии. – 1912. – Вып. 1. – С. 4-6.
33. Петров Н. И. Коллекция старообрядческих икон и других священных предметов из Стародубья, собранная В. Н. Фальковским / Н. И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – 1902. – № 1.
34. Петров Н. И. Коллекция старых портретов и древних вещей, пожертвованных в 1909 г. в Церковно-археологический Музей при Киевской Духовной Академии из Киевского Митрополитанского Дома / Н. И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – 1910. – №7/8. – С. 529-541.
35. Петров Н. И. Муравьевская коллекция ЦАМ при КДА / Н. И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – 1878. – № 7. – С. 193-216.
36. Петров Н. И. Некролог Н. А. Леопардова / Н. И. Петров // Киевское слово. – 1895. – № 2728.
37. Петров Н. И. О работах по описанию архива Киевской Духовной Консистории / Н. И. Петров // Древности. Труды имп. Московского Археологического общества. – 1910. – Т. XXII, Вып. 1. – С. 171-193.
38. Петров Н. И. Старые южнорусские гравировальные доски типографий Киево-Печерской, Ильинской Черниговской и Почаевской / Н. И. Петров // Искусство в Южной России (Киев). – 1914. – № 3/4.
39. Петров Н. И. Японская коллекция в ЦАМ при КДА / Н. И. Петров // Киевские епархиальные ведомости. – 1881. – № 12.
40. Петров Н. И. Альбом достопримечательностей Церковно-археологического музея при Императорской Киевской духовной академии. Вып. 1: Коллекция синайских и афонских икон преосвященного Порфирия Успенского / Н. И. Петров. – К.: Типография школы печатного дела, 1912. – 68 с.
41. Петров М. И. Воспоминания старого археолога / М. Петров // Просемінарій. Медієвістика, історія церкви, науки і культури. – 1997. – Вип. 1. – С. 93-144.
42. Петров Н. И. Последняя моя встреча с А. М. Лазаревским. 3 апреля 1902 г. / Н. И. Петров // Институт рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, м. Київ. Ф. I, спр. 6577 (рукопис) = Киевское слово. – 1902. – 5 апреля. – № 5118.
43. Письма преосвященного Филарета (Филаретова) епископа Рижского и Митавского к протоиерею П. Г. Лебединцеву / Публ. Н. И. Петрова // Труды Киевской Духовной Академии. – 1914. – № 6-8; 1916. – № 1.
44. Салмина М. А. Дневник архимандрита Антонина Капустина / М. А. Салмина // Труды Отдела древнерусской литературы. – 1972. – Т. 27. – С. 420-430.
45. Салмина М. А. О судьбе Киевских глаголических листов / М. А. Салмина // Советское славяноведение. – 1972. – № 2. – С. 82-83.
46. Саланжа О. С. Культурологическая теория музейности : автореф. дисс. ... д-ра культурологии / О. С. Саланжа. – СПб., 2011. – 12 с.
47. Федорова Л. Д. Становлення і розвиток церковно-історичного музейництва в Києві (кінець XIX – початок XX ст.) / Л. Федорова // Праці Центру пам'яткознавства. – 2011. – Вип. 20. – С. 137-152.
48. Фецо І. М. Особливості використання термінів музейної сфери / І. М. Фецо // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2(2). – С. 108-112.
49. Чернухин Е. Материалы по истории и описанию Афонских монастырей в фондах Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского / Е. Чернухин // Труды Киевской духовной академии. – 2017. – №26. – С. 54-55.
50. Шип Н. А. Київська духовна академія в культурно-освітньому просторі України (1819–1919) / Н. А. Шип. – К., 2010. – 436 с.

References:

1. Institute of Manuscripts of Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, fund 160.
2. Institute of Manuscripts of Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, fund 225.
3. Institute of Manuscripts of Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, fund 232.
4. Institute of Manuscripts of Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv, fund III.
5. Russian State Historical Archives, Saint Petersburg, fund 834.
6. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 1396.
7. Ananasova, L. (2003). The Roots of Kyiv Church Archaeological Museum. *Mohyla Readings*, 2002, 21-33. [In Ukrainian].

8. Anan'ev, V. (2014). The History of Foreign Museology. Saint Petersburg: SPBGU. [In Russian].
9. Bondarets, O. (2017). Structure of Museology: Vital Problems of the Development of Science. *Scientific Notes of Kyiv-Mohyla Academy. Theory and History of Culture*, 191, 72-78. [In Ukrainian].
10. Bukhalska, M. (2004). Documents of the Institute of Manuscripts on the Life and Activity of Academician Mykola Petrov. *Archival and Documentary Studies*, 12, 216-221. [In Ukrainian].
11. Vaidakher, F. (2005). *Common Museology: Tutorial*. Lviv: Chronicle. [In Ukrainian].
12. Gerd, L. (1999). Archimandrite Antonin Kapustin and His Scientific Work (on the Materials of Petersburg Archives). In *Manuscripts of Russian Byzantologists in the Archives of Saint Petersburg*. Saint Petersburg. Pp. 8-35. [In Russian].
13. Holovashchenko, S. (2005). How did Biblical Antiquities Study and Teach in Kyiv Theological Academy. *Scientific Notes of Kyiv-Mohyla Academy. Philosophy and Religion*, 37, 61-67. [In Ukrainian].
14. Honcharova, O. (2015). Museum Realities of the Cinematics, or the Specifics of the Exhibit of Museums of Cinema. *Culture of Ukraine*, 49, 136. [In Ukrainian].
15. Gubarenko, M. & Shlyaxina, L. (2015). Genesis and Formation of Museology in Czech Republic and Its Effect on Domestic Scientific Tradition. *Museology Issues*, 2(12), 3-16. [In Russian].
16. Druh, O. (2005). Kyiv Collector Mykola Leopardov (1820-1895). *Numismatics. Phaleristics*, 1, 36-39. [In Ukrainian].
17. Druh, O. (2003). Mykola Leopardov – Honor Member of the Church Archaeological Society. *Mohyla Readings*, 2002, 189-192. [In Ukrainian].
18. Karsym, I. (2000). Private Collections in the Funds of the Church Archaeological Museum of Kyiv Theological Academy. In O. Suprunenko (Ed.), *Museums. Benefactors. Collections: Collection of Papers*. Poltava: Archaeology. 108 p. [In Ukrainian].
19. Krajnij, K. (2001). Kyiv Church Historical and Archaeological Society, 1872-1920. *Lavra Almanac: Collection of Papers*, 4, 3-95. [In Ukrainian].
20. Kimeeva, T. (2017). Museum Collections and Modern Cultural Researches. *Bulletin of Saint-Petersburg State University of Culture and Arts*, 3(32), 95-98. [In Russian].
21. Mankovska, R. (2013). Modern Museum Communication and Its Prospect of Development. *Regional Studies*, 3, 75-84. [In Ukrainian].
22. Murav'yov, A. (1859). *A Letter from Kyiv*. Moscow: V. Gof'e Printing House. [In Russian].
23. Murav'yov, A. (1872). *Description of Antiquities and Sanctuaries, Collected by a Traveler in Holy Places*. Kyiv: [s.n.]. [In Russian].
24. Nekuzha, P. (2011). From the History of Czech Museology. *Museology Issues*, 2(4), 65-68. [In Russian].
25. Nimchuk, V. (1993). *Kyiv Sheets of Glagolitic Scripts*. Kyiv: [s.n.]. [In Ukrainian].
26. Report of Church Historical and Archaeological Society. (1916). *Proceedings of Kyiv Theological Academy*, 5/6, 1-14. [In Russian].
27. Panchuk, O. (2008). The M. I. Petrov's Activity at the Context of the Evolution of the Church-Archaeological Society and Church-Archaeological Museum during their second and third Stages. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*, 94-95, 111-114. [In Ukrainian].
28. Panchuk, O. (2016). The Establishment of the Church Archaeological Museums at the Theological Academies and in the Eparchies in Ukraine: Idea, Origins, Role of N. I. Petrov. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*, 4(131), 41-44. [In Ukrainian].
29. Petrov, N. (1879). Library of A. Murav'yov in the Kyiv Theological Academy. *Kyiv Eparchial Bulletin*, 26. [In Russian].
30. Petrov, N. (N.d.). Memoirs of the Old Archeologist. In Institute of Manuscripts of Vernadsky National Library of Ukraine, fund 1: No. 11063. [In Russian].
31. Petrov, N. (1886). Collection of Antique Eastern Icons and Book Paintings, which was Bequeathed to Church Archaeological Society of Kyiv Theological Academy by Bishop Porfiry. *Proceedings of Kyiv Theological Academy*, 9-10. [In Russian].
32. Petrov, N. (1912). Collection of Sinai and Athos icons of Bishop Porfiry of Assumption. *Album of Attractions of Church Archaeological Museum of Emperor Kyiv Theological Academy*, 1, 4-6. [In Russian].
33. Petrov, N. (1902). Collection of the Old Believers' Icons and Other Relic Objects from Starodub Region, Collected by V. Fal'kovskij. *Proceedings of Kyiv Theological Academy*, 1. [In Russian].
34. Petrov, N. (1910). Collection of the Antique Portraits and Items, Bequeathed by Kyiv Metropolitan House to Kyiv Theological Academy in 1909. *Proceedings of Kyiv Theological Academy*, 7/8, 529-541. [In Russian].
35. Petrov, N. (1878). Murav'yov's Collection in the Church Archaeological Museum of Kyiv Theological Academy. *Proceedings of Kyiv Theological Academy*, 7, 193-216. [In Russian].
36. Petrov, N. (1895). Necrologue of N. Leopardov. *Kyiv Word*, 2728. [In Russian].
37. Petrov, N. (1910). Description of the Archive of Kyiv Theological Consistory. *Antiquities. Proceedings of Emperor's Moscow Archaeological Society*, 22(1), 171-193. [In Russian].
38. Petrov, N. (1914). Old South Russian Engraving Boards of the Kyiv Cave, Illian Chernihiv and Pochaiiv Typographies. *Arts in South Russia (Kyiv)*, 3/4, 89-96. [In Russian].
39. Petrov, N. (1881). Japanese Collection in the Church Archaeological Museum of Kyiv Theological Academy. *Kyiv Eparchial Bulletin*, 12. [In Russian].
40. Petrov, N. (1912). Album of Attractions of the Church Archaeological Museum of Kyiv Theological Academy. Issue 1: Collection of Sinai and Athos icons of Bishop Porfiry. Kyiv: Printing School Publishing. [In Russian].
41. Petrov, M. (1997). Memoirs of the Old Archeologist. *Proseminar. Medieval Studies, History of Church, Science and Culture*, 1, 93-144. [In Russian].
42. Petrov, N. (1905, April 5). My Last Meeting with A. Lazarevskij. April 3, 1902. *Kyiv Word*, 5118. [In Russian].
43. Petrov, N. (1914, 1916). Letters of Preconsecrated Philaret, Bishop of Riga and Mitava to Archpriest P. Lebedincev. *Proceedings of Kyiv Theological Academy*, 6-8. [In Russian].
44. Salmina, M. (1972). Diary of Archimandrite Samuel Kapustin. *Proceedings of the Department of Old Russian Literature*, 27, 420-430. [In Russian].
45. Salmina, M. (1972). On the Fate of Glagolitic Sheets. *Soviet Slavs Studies*, 2, 82-83. [In Russian].
46. Sapanzha, O. (2011). Cultural Theory of Museology. Abstract of Doctoral Thesis (Cultural Studies). Saint Petersburg. [In Russian].
47. Fedorova, L. (2011). Origins and Development of Church-Historical Museology in Kyiv (late 19th century – early 20th century). *Proceedings of the Centre for Sights Studies*, 20, 137-152. [In Ukrainian].
48. Fetso, I. (2013). Features of the Use of Terms of the Museum Sphere. *Terminological Bulletin*, 2(2), 108-112. [In Ukrainian].
49. Chernuxin, E. (2017). Materials of the History and Description of Athos Monasteries in the Funds of the Vernadsky National Library of Ukraine. *Proceedings of Kyiv Theological Academy*, 26, 54-55. [In Russian].
50. Shyp, N. (2010). Kyiv Theological Academy in the Cultural and Educational Space of Ukraine (1819-1919). Kyiv: [s.n.]. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 18.03.19

O. Panchuk, Senior Assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

N. I. PETROV IN THE ORGANIZATION OF COLLECTIONS OF THE CHURCH ARCHAEOLOGICAL MUSEUM AT THE KYIV THEOLOGICAL ACADEMY

The aim of the paper is to analyze the activities of Professor of the Kyiv Theological Academy, academician of the National Academy of Sciences of Ukraine N. I. Petrov on the organization of collections of the Kyiv Church Archaeological Museum. On the basis of archival materials and publications of contemporaries, the role of a scientist in the promotion of donors is determined. They consisted of written gratitude, publication of information about them in printed publications, reports at meetings of the Church and Archaeological Society, personal meetings with mecenats, consultations with reputable scholars and officials. It was established that during the first stage of the company's activity and the museum, the entire process of the museum's assembly was under Petrov's control. It was found out that at this stage the scientist acquired the necessary experience in organizing the museum business. The scientist acquired at this stage the necessary experience in organizing the museum business. This is especially evident in his efforts to organize personal collections of Archimandrite Antonin (Kapustin), Archbishop Modest (Strelbitsky), writer and traveler A. Murav'yov. At the second stage of the existence of a society and a museum, the role of Petrov became even more significant. This is especially evident in his efforts to organize the collections of Bishop Porphyry (Uspensky), Prince of San Domingo (P. Demidov), Mecenat M. Leopardov. Understanding and inclusion in the museum space of these collections significantly influenced the improvement of the museum's exposition scheme and concept. Work on attracting collections has slowed down in the third stage. N. I. Petrov focuses on the improvement of existing collections, their descriptions and conservation.

Keywords: N. I. Petrov, Church Archaeological Museums, Kyiv Theological Academy, museology, collections.